

Allah'ın Annesi Meryem-Theotokos

Efes'e ilk geldiğimde 1989 yılıydı; İskenderun Episkoposu olan Peder Luigi Padovese'nin davetiyle, onun şehit edildiği yıl olan 2010'a kadar her yıl kutlanan uzun bir konferans dizisinin ilkinde katılmışım.

Tam da o ilk konferansta, bugün bulunduğumuz bu yerde, Efes Konsili hakkında konuştum. Unutulmaz bir deneyimdi ve şimdi bunu yeniden yaşamama izin verdiğiniz için size teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Geçen yıl, 1600. yıldönümünü kutlamaya hazırlandığınız bu Konsil'in tarihini ele aldığınızı biliyorum ve bu nedenle bugün sadece bir kısmını hatırlatmakla yetineceğim. Bunun yerine Konsil'in en önemli sonucu olan Meryem'in Allah'ın Annesi, yani Theotokos olarak ilan edilmesi üzerinde duracağım.

İsa'nın öğrencileri tarafından kurulan Hristiyan toplulukları, ilk yüzyıllardan itibaren imanlarının içeriğini, inandığımız ve adına vaftiz edildiğimiz Allah'ı daha iyi anlamaya çalışmışlardır.

Bu arayışta, Petrus'un ilk mektubunun Yazarı'nın, bugün bu toprakları, Türkiye'yi oluşturan bölgelerdeki Hristiyanlara yazarken, onları içlerindeki ümidin nedenini soran herkese uygun bir yanıt vermeye davet ettiğinde (1.Pt 3,15) talep ettiği şeye itaat etmekten başka bir şey yapmıyorlardı.

Bu durum, 2. yüzyılın sonlarına doğru, Greko-Romen dininin tanrılarına tapmadığı için ateist olmakla suçlanan Atinalı bir Hristiyan filozof olan Athenagoras tarafından çok iyi anlaşılmış ve böylece kendi inancını paylaşanların kimliğini paganlara sunmuştur:

“Bizler,” diye yazıyor, “Tanrı'yı ve O'nunla birlikte olan Logos'u, Oğul'un Baba ile olan birliğinin ve Baba'nın Oğul ile olan birliğinin ne olduğunu; Kutsal Ruh'un ne olduğunu; bu yüce varlıkların birliğinin ve Ruh'un, Oğul'un ve Baba'nın bu şekilde birlik içinde olarak, ayrıca onların ayrımlarının ne olduğunu bilmek adına aynı arzuyla hareket ediyoruz.”

Bu önemli bir metindir: bize ilk Hristiyanların kendilerini nasıl tanıttıklarını, kendileri hakkında ne söylediklerini anlatır. Onlar kendilerini Üçlü Birlik Tanrı'sının gizemini öğrenmeye hevesli insanlar olarak görüyorlardı, çünkü bir insanın Üçlü Birlik Adıyla vaftiz edildiğini biliyorlardı. Yeni varlıklar olmak için yeni yaşamı KİMDEN aldıklarını anlama ihtiyacı duyuyorlardı.

Kendilerini daha fazla Allah'ın çocukları olarak hissedebilmek ve O'nu kabul etmek için giderek artan bir ilgiyle açılan bir dünyaya O'nu daha fazla duyurabilmek için Allah'ı tanıma arzusundaki imanlı toplulukları sonraki yüzyıllarda, 325'teki İznik ve 381'deki Konstantinopolis Konsilleri'nde, bugün hala ikrar ettiğimiz “İman”ı oluşturan Büyük İman Açıklaması'nı (Credo) formüle etmeye yöneleceklerdir. Bu Konsillerde Üçlü Birlik'te tek bir öz (felsefi bir terim olarak “ousia”), yani her üçü de

farklı ama eşit “doğaya, haysiyete, faaliyetlere” sahip üç Kişi (“hypostasis”, yine felsefeden alınmış bir terimdir) tarafından paylaşılan tek ve aynı tanrısallık olduğu ilan edilmiştir.

Üçlü-birlik üzerine doktrin zihinlere yerleştikten sonra, Allah’ın Oğlu hakkındaki her şeyi, beden almasının gizeminde derinleştirme ihtiyacı hissedildi. O, Baba ile birlikte Allah olarak, Yuhanna İncili’nin bildirdiği gibi “beden aldı”, doğdu, büyüdü, acı çekti ve öldü... Böylece yeni bir soru, daha fazlasını anlama arzusu ortaya çıktı: İnsanlık ve tanrısallık O’nda nasıl birleşti? O’nun Baba’nın Oğlu, Allah’ın Oğlu ve aynı zamanda bir kadının Oğlu, Meryem’in Oğlu olmasını nasıl anlayabiliriz? Baba ile aynı özden gelen O, Aziz Pavlus’un Galatyalılara yazdığı mektupta belirttiği gibi nasıl ‘kadından doğmuş’ olabilir?

Bu karmaşık mesele Efes Konsili’nde ele alınmıştır. Söylediğim gibi, o zaman önerilen iki farklı çözümü hatırlamakla yetineceğim. Bir yanda İskenderiye Patriği Kirillos’un sunduğu çözüm, Mesih’te “tanrısallığın insan doğasına ateşin yanan bir kömüre yaptığı gibi nüfuz ettiğini” tekrarlayarak, tanrısallığı Beden Alma’nın tek öznesi olarak kabul etmiş ve üstlendiği insanlığını, O’nun tanrısallığına karşı sadece pasif ve itaatkâr bir araç olarak görmüştür.

Konstantinopolis Patriği Nestorius’un çözümü ise bunun tam tersiydi. Nestorius, “Logos’un İsa’da bir tapınakta olduğu gibi yaşadığını” ve tapınak dediğinde Mesih’in insan bedenine atıfta bulunduğunu; iki doğaya, tanrısallık ve insani doğalara, birinin ve diğerinin belirli özelliklerine ayırım gözetmeksizin atfetmenin meşru olmadığını; bunların ayrı kalması gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle, ilk sonuç olarak Nestorius Meryem’e Theotokos, “Allah’ın Annesi”, yani Logos’un tanrısallığının Annesi unvanını vermeyi reddetmiş, ona “Mesih’in Annesi”, yani tanrısallığın onda yer edindiği insan doğasının Annesi demeyi tercih etmiştir.

İmparator II. Theodosius tarafından 431 yılında toplanan Konsil, haklı olarak söylendiği üzere, “en düzensiz şekilde gerçekleşti ve daha da düzensiz bir şekilde sona erdi.” Doktrinsel-öğretisel tartışmalara, iki patriklik arasındaki muhalefeti giderek daha derin hale getiren siyasi nedenler de karışmıştı: İskenderiye, bir imparatorluk makamı olarak Roma’dan sonra ikinci ilan edilen Konstantinopolis’e önceliğini devretmek istemiyordu. İki akımı temsil eden Episkoposlar, birbirlerini aforoz eden iki paralel Konsilde bir araya geldi. İmparator her iki patriği de görevden aldırdı, ancak Nestorius Antakya yakınlarındaki bir manastıra çekilirken; Kirillos zaferle İskenderiye’ye dönmeyi başardı. Tekrar edilebilir ki “Efes, bölünme yaratan bir konsilin klasik örneğidir... Bunun hemen sonucu, iki büyük patriklik arasındaki birliğin kopması olmuştur.”

Yaratılan bölünmeyi yeniden telafi etmek için, siyasi nedenlerle dini boyutta da birleşmiş bir imparatorluğa ihtiyaç duyan İmparator tarafından kesinlikle istenen, ancak her şeyden önce kendi ayrıcalıklarını korumakla daha az ilgilenecek ve Kilise’nin birliğini korumak için bir şeylerden vazgeçmeye daha istekli olacak şekilde diğer teologların çabalarının sonucu olan yavaş bir arabuluculuk çalışması gerekiyordu. Bunlar arasında, düşüncelerini büyük ölçüde paylaştığı Nestorius’un dostu olan ama

aynı zamanda Kirillos'un doktrininin her olumlu nüansını kavrayarak onu barışı yeniden tesis etmeye ikna edebilen Kirroslu Theodoretus özel bir rol oynamıştır. Bu dramatik sonuçtan iki yıl sonra, 433'te, nihayet yıpratıcı tartışmaya son verecek olan 'Birlik Formülü'nü büyük ölçüde Theodoretus'a borçluyuz. Bu formülasyonun hemen başında Meryem Ana'nın Allah'ın Annesi olarak ilan edildiğini görüyoruz.¹

Ancak bu formülde son derece önemli bir gerçeğin de ifade edildiğini kavriyoruz: Konsil Babaları, insan aklının zayıflığına rağmen, imanlı kişinin "insanın ötesinde olan gerçekleri" içeren bu gizemin tam da kendisinde olduğunu farkında olarak, "erişilemez olduğunu ilan ettikleri gizemi" tanımlara indirgemenin ve insan kelimeleriyle ifade etmenin imkansızlığını kabul etmişlerdi ve onu biraz daha iyi, daha derinlemesine, salt ve sadece bir doktrin olarak değil, bundan ziyade deneyimlenecek bir gerçeklik olarak anlayabilmek ve böylece her yeni kültürel bağlamda, her yeni çağda onu ilan etmek için en uygun dili bulabilmek için üzerinde düşünmeye devam ediyorlardı.

Böylece birleşme formülü Meryem'de Allah'ın Annesi'ni, Theotokos'u kabul etti, tüm Episkoposlar tarafından onaylanan metinde okunduğu üzere, "O 'kadında', 'Allah'ın Sözü beden aldı ve insan oldu, Söz rahme düştüğü andan itibaren Meryem'in üstlendiği bu tapınağı kendisiyle birleştirdi."

Theotokos unvanı aslında yeni değildi, uzun zamandan beri imanlı toplulukların aşına olduğu bir terimdi.² Bununla birlikte, ifade ettiği gerçeklik hem Eski hem de Yeni Antlaşma'nın birçok bölümünde ima edilmesine rağmen, Kutsal Yazılar'da açıkça yer almaz.

Bunlar arasında, Luka İncili'nin ilk bölümünde anlatılan Meryem'in Elizabet'i ziyareti olayını ele alıp onun üzerinde durmak istiyorum, çünkü Luka'nın aktardığı şekliyle tam da bu olayda Meryem'in tanrısal anneliğinin dolaylı olarak - ama çok da dolaylı

---

¹EFES 433.

"Allah'ın Bakire Annesi ve Allah'ın biricik Oğlu'nun beden alması hakkında ne düşündüğümüzü ve neyi onayladığımızı, bir şey eklemek için değil, en başından beri kutsal Yazılar'dan ve kutsal Babalar'dan aldığımız öğretiyi doğrulamak için, İznik'teki Babalar tarafından açıklanan imana kesinlikle hiçbir şey eklemekten kısaca açıklayacağız.

Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi, bu beyan, imanın bilinmesi ve tüm sapkınlıkların reddedilmesi için yeterlidir. Erişilemez olanı anlama iddiasında bulunarak değil, zayıflığımızı kabul ederek ve insanların kavrayışının ötesine geçen gerçekleri düşündüğümüzde bize saldıranlara karşı tavır alarak konuşmak için bunu yapıyoruz.

Bu nedenle, Allah'ın biricik Oğlu, mükemmel Tanrı ve mükemmel insan, rasyonel ruh ve bedenden (oluşan); Tanrılığı uyarınca asırlardan önce Baba'dan doğan, insanlığı uyarınca da zamanın sonunda Bakire Meryem'den bizim ve kurtuluşumuz uğruna doğan; Tanrılığı uyarınca Baba ile aynı özde olan ve insanlığı uyarınca bizimle aynı özde olan Rabbimiz İsa Mesih'i ikrar ediyoruz. Nitekim iki tabiatın birleşmesi gerçekleşmiştir ve bu nedenle tek bir Mesih, tek bir Oğul, tek bir Rab olduğunu beyan ederiz.

Bu bütünlümlü birlik kavramına göre, Allah'ın Sözü'nün beden alıp insan olduğunu ve rahme düştüğü andan itibaren Meryem tarafından üstlenilen tapınak olarak O'nun bedeninin kendisiyle birleşmiş olması vesilesiyle Meryem'i Allah'ın kutsal Bakire Annesi olarak ikrar ediyoruz.

Rab'be ilişkin İncilci ve havariyel ifadelere gelince; teologların bunlardan bazılarını tek bir kişi için ortak olarak kabul ettiklerini, diğerlerinin ise bunları iki doğaya atıfta bulunacak şekilde ayırt ettiklerini biliyoruz: Allah'a layık olanlar Mesih'in tanrısallığına; daha alçakgönüllü olanlar ise insanlığına atıfta bulunmaktadır."

²Büyük Kapadokya Episkoposu Basilius ve de Nazianzlı Gregorius gibi Kilise Babaları bu sözcüğü sık sık kullanmıştır ve bu kelimenin İznik öncesi dönemlere, yani en geç 3. yüzyıla tarihlenen *Sub tuum praesidium* adlı litürjik metindeki varlığı büyük önem taşımaktadır. Bkz. A.M. Triacca, *Sub tuum praesidium: nella lex orandi*, 'La mariologia nella catechesi dei Padri' içinde, "Biblioteca di scienze religiose" 88, 1989, 190.

olmayan bir şekilde - kabul edildiğini görebiliriz. Bu olay çok iyi bilinmektedir, ama gelin birlikte bu metne tekrar göz atalım.

Meryem, Melek'ten, Allah'ın Davut'un Krallığını vereceği ve bu nedenle sonsuza dek hüküm sürecek olan En Yüce Olan'ın Oğlu'nun Annesi olacağı ilanını aldıktan sonra, bu şaşırtıcı duyurunun nasıl gerçekleşebileceğini daha iyi anlamak istedi. Bu bildiriye Mesih'le ilgili kehanetlerin birçok ifadesi belirliyordu. Meleğin ona nasıl yanıt verdiğini biliyoruz. İlk başta ona şöyle açıklıyor: “Kutsal Ruh senin üzerine gelecek, en yüce Olan'ın gücü senin üstüne gölge salacak. Bunun için doğacak olana Kutsal, Allah Oğlu denecek.” Ama sonra sanki onu Mesih'in Annesi yapacak olan “En Yüce Olan'ın gücüne” güvenmesine yardım etmek istercesine onunla konuşmaya devam ediyor ve ona yine olağanüstü bir haber daha getiriyor. “İşte” diyor ona, “akraban Elizabet de ileri yaşında bir oğlana hamile ve altıncı ayındadır, oysa ona kısır deniyordu.” Son olarak, daha da doğrulamak için ekliyor: “Allah için imkânsız diye bir şey yoktur.”

Bu bir doğrulamadır, ama aynı zamanda Yaratılış 18,14'te okuduğumuz gibi, yaşlı ve kısır olmasına rağmen bir oğlu olacağı vaadini duyan Sara'nın kuşkulu gülümsemesiyle karşılaştığında, Rab'bin İbrahim'e sorduğu şu sorunun yanıtıdır: “Sara neden güldü? Acaba Rab için imkânsız bir şey var mı?”. Bu, Allah'ın, insanlık tarihi boyunca halkına sormaya devam ettiği, onları kendisine olan imanda büyümeye, insani olarak mümkün görünmese bile yaşamı ve kurtuluşu garanti eden Sözü'ne güvenmeye teşvik eden bir sorudur. İshak'ın doğum anını, ardından Mısır'dan çıkış anını, Kızıldeniz'in geçilişini ve sonra da sürgün sırasında Tanrı'nın peygamberleri çağırıp onlara her zaman etkili olan, teselli eden ve bildirdiği şeyi gerçekleştiren Sözü'nü ilettiğini düşünelim. Yeşaya 55,11'deki şu bölümü hatırlayalım: “Gökten inen yağmur ve kar, toprağı sulamadan, yeri yeşertmeden [...] nasıl göğe dönmezse, ağızından çıkan söz de öyle olacaktır. Bana boş dönmeyecek, istemimi yerine getirecek, yapması için onu gönderdiğim işi başaracaktır.”

Allah'ın Sözü, Peygamber Yeşaya aracılığıyla, bir bakirenin gebe kalacağını ve adı Emanuel yani “Tanrı bizimle” olacak olan bir oğul doğuracağını söylemişti.

Ve işte, 700 yıldan daha uzun bir süre önce söylenmiş olan o Söz, Nasıra'da, Meryem'in evinde yerine gelmekteydi. Ama şimdi Allah artık yarattığı varlığına, kendisi için hiçbir sözün imkânsız olmadığına gerçekten inanıp inanmadığını sormamaktadır. Meryem O'nun gözlerinde lütuf bulmuştur ve Melek aracılığıyla ona güvence vermiştir: Nitekim Rabbin ona bildirdiği şey, iletilebilecek en olağanüstü Söz olsa bile artık imkansız değildi ve bunu onda gerçekleştirecek olan Kutsal Ruh olacaktır; ancak yalnızca onun bunu istemesi gerekiyordu, çünkü Allah'ımız, yarattıklarının işbirliği olmadan hiçbir şey yapmaz.

Meryem, Meleğin bu müjdesinin gerçekleşmesi için duyduğu arzuyu ifade ederek bu ilanı karşıladı.

Onun telaffuz ettiği bu “fiat” [evet] aslında Luka İncili’nin Yunanca metninde, istek kipinde ifade edilir. Bu ‘fiat’ sayesinde, arzusu ifadesiyle Meryem Anne oluyor, böylece Allah’ın Sözü’nü, Allah’ın vaadinin yerine gelmesini sağlıyor.

Yuhanna İncili’nin ilan ettiği gibi: “Söz beden aldı.”

Melek Cebrail ile Meryem arasındaki diyalogu tamamladıktan sonra, Luka bize hemen başka bir sahne sunmaya başlıyor. Diyor ki “O günlerde Meryem ivedilikle kalkıp Yahuda’nın dağlık bölgesinde bulunan bir kente gitti.” Melek ona Elizabet’in yaşadıklarını haber vermişti ve o da sanki bu haberin doğruluğunu teyit etmek ve böylece kendisine olan şeylere dair imanını güçlendirmek istercesine hemen onu görmeye gitti.

Bu olay çoğu zaman Meryem’in büyük alçakgönüllülüğünün ve hizmet etmeye hazır oluşunun bir işareti olarak gösterilir: Rab’bin Annesi olan ve aynı zamanda gebe olan Meryem, akrabası Elizabet’e yardım etmek için Nasıra’dan Yahudiye’deki Ayn Karin’e bir yolculuk yapma zahmetine katlandı. Bu, 4. yüzyılda Milano Episkoposu olan Aziz Ambrosius tarafından aktarılan bir yorumdur, ancak Luka’nın metnini dikkatle okursak, böyle bir şey bulamıyoruz. Bunun yerine, daha eski yorum geleneği kutsal metnin verilerine daha fazla dikkat etmiş ve başka yönleri vurgulamıştır. Üçüncü yüzyılın büyük Kutsal Kitap yorumcularından olan Origenes bu bölümle ilgili şu yorumu yapmaktadır: “Meryem, Elizabet’i ziyaret etmeye, gebe kalmasının mucizevi meyvesini görmeye ve meleğin sözlerine göre iman etmeye gelmişti.” Bu, yolculuğunun ana nedeni olabilir. Origenes şöyle devam ediyor: “Bu iman eylemiyle kendisi de taşıdığı çocuğa olan inancını güçlendirmiş oluyordu.” Celile’den Yahudiye’ye yolculuk Elisabet’e fayda sağlamaz: Meryem’e hizmet eder, çünkü Origenes’in açıklamaya devam ettiği gibi, “Elisabet’in sözleri tam olarak bu imanı pekiştirme eğilimindedir.” Elizabet, Meryem iman ettiği için onu kutsanmış olarak kabul etmiştir! Ve Meryem’in de imanıyla kabul görmeye ihtiyacı vardır.

İmanımızın kabul görmesi ne kadar da önemlidir! Eğer iman gerçekse, yayılış gösterir: Allah’a kendini adayan erkek ve kadınların ışık altında oldukları söylenir, çünkü iman, hayatın tamamına yayılan, kendini jest ve sözlerle ifade eden, gizli kalamayacak bir varoluş tarzı yaratan bir boyuttur.

Ama Elizabet Meryem’e başka bir armağan daha sunuyor. Gebe kaldığına ve dolayısıyla kendisinde de olduğu gibi, onun anne olacağına dair inancını yalnızca teyit etmekle kalmıyor, aynı zamanda onun anneliğinin eşsiz, olağanüstü olacağını da belirtiyor. Elizabet Meryem’i selamlarken ona şöyle diyor: “Nasıl oldu da Rabbim’in annesi yanıma geldi?” Bu sözlerle Elizabet, Meleğin Meryem’e yaptığı duyuruyu ona tekrarlamaktan başka bir şey yapmamıştır. Nitekim Melek Meryem’e şöyle demişti: “Anne olacaksın...” Elizabet de Meryem’e şöyle seslendi: “Rabbim’in annesi.” Elizabet bu sözlerle, Meryem’de gerçekleşenleri onda gördüğünü ve Meryem’in bu tanınmayı göksel bir haberciden değil, kendisi gibi bir yaratılan insandan beklediğini gösteriyor.

Elizabet bu selamlamasıyla Meryem'i Allah'ın Annesi ilan etmiştir. Nitekim Yunanca Kutsal Kitap'ta ve de Yeni Antlaşma'da *Kyrios* 'Rab' terimi tanrısal unvandır. Bu nedenle Pavlus şöyle der: "İsa'nın Rab olduğunu ağızla açıkça söyler ve Allah'ın O'nu ölümden dirilttiğine yürekten iman edersen, kurtulacaksın" (Rom 10,9).

Bu nedenle, Meryem'in tanrısal anneliğinin ilk kanıtını Elizabet'in selamında bulduğumuzu söyleyebiliriz: onu ilk kez Theotokos olarak ilan eden ve onu evinde ağırlayarak bunu ilan eden Elizabet'tir, çünkü Meryem, bu öğleden sonra göreceğimiz üzere, evinde ağırılanmak isteyen bir kadındır. İncil'in sözleri her zaman canlı ve etkili olan sözlerdir, aynı zamanda bugün onları duyan bizlere de hitap eden sözlerdir. Böylece Elizabet'in Meryem'i selamlaması, bugün bizim de onu selamlamamıza dönüşebilir: "Selam Sana, Rabbimiz'in Annesi."

Prof. Francesca Cocchini